

FRÉZOVÁNÍ CERMETOVÝMI NÁSTROJI

Ing. Pavel Kožmín, Ph.D. - HOFMEISTER s.r.o., Mezi Ploty 12, 32600 Plzeň, CZ,
tel.:+420 377 247 425, e-mail:kozmin@hofmeister.cz

doc. Dr. Ing. Antonín Kříž – ZČU v Plzni, Univerzitní 22, 30614 Plzeň, CZ,
tel.:+420 377 638 329, e-mail:kriz@kmm.zcu.cz

Ing. Jaroslava Fulemová - ZČU v Plzni, Univerzitní 22, 30614 Plzeň, CZ,
tel.:+420 377 638 515, e-mail: fulemova@kto.zcu.cz

Anotace

Podíl cermetu jako řezného materiálu zaznamenává stoupající trend. Je to dáno tím, že podobně jako u všech dalších řezných materiálů dochází důsledkem vývoje k vylepšení řezných vlastností a tím i zvýšenému potenciálu k aplikaci na širší spektrum řezných nástrojů. Tento článek zveřejňuje některé poznatky, aspekty a hodnocení při využívání cermetů u fréz, ke kterým se dospělo při řešení projektu ev. č. FI-IM3/156, podporovaného Ministerstvem průmyslu a obchodu.

Klíčová slova

cermet, nástroj, frézování, efektivita

Cermet jako řezný materiál

Cermety jsou relativně mladým řezným materiálem. Na rozdíl od slinutých karbidů, které jsou strukturně složeny ze zrn karbidu spojených pojivem, je jejich struktura komplexnější. Zrna v cermetovém kompozitu se zpravidla skládají z jádra (anglicky core) na bázi Ti(C,N) a z vnější slupky, jakéhosi věnce (anglicky rim nebo shell), ve které převládají ostatní složky (Ti, Ta, Mo, W)C. Zrna jsou pak spojena pojivem na bázi kobaltu, niklu, nebo jejich kombinace.[1]

Pro potřeby aplikace cermetu jako řezného materiálu se mohou rozdělit na:

- 1) *konvenční cermet* – cermety na bázi TiC s přídavkem Ta, Mo, W – hodí se na běžné řezné procesy
- 2) *nekonvenční cermet* – splňují vyšší nároky na řezné síly a rychlosti než konvenční cermety
  - nekonvenční cermety na bázi TiC (Ta, Mo, W) a jiných prvků (Zr, Hf) nebo nanočástic
  - gradientní cermet – cermet, u kterých se chemické složení a struktura mění s rostoucí vzdáleností od povrchu

Vztah struktury cermetů a jejich vlastností

Co se týká aplikace v řezném procesu, cermety mají větší odolnost proti opotřebení, vyšší tvrdost, větší chemickou a tepelnou stabilitu ve srovnání se slinutými karbidy. Tyto vlastnosti jsou odrazem mikrostruktury cermetů. Ta je tvořena zrnky s „dvoufázovým“ složením, které jsou spojeny pojivem na bázi niklu a kobaltu s přídavkem dalších kovů (např. Mo). Jádro většiny zrn je tvořeno karbidem titanu. Okolo jádra zrna se při procesu rozpouštění a reprecipitace v tavenině (během slinování tekuté fáze) vytvoří věnec, jehož složení odpovídá tuhému roztoku šedých kubických karbidů (Ti, Mo, W)(C, N). Obecně velikost a složení věnců závisí hlavně na parametrech slinování a chemickém složení cermetu.

Vliv jednotlivých prvků v cermetovém kompozitu je následující. Ti(C,N) přispívá

k odolnosti cermetu proti difuznímu a adheznímu opotřebením, VC zvyšuje únavovou pevnost, Co a Ni zvyšuje odolnost vůči plastické deformaci, TaC a NbC zlepšují odolnost proti teplotním šokům, WC je pojivovým elementem mezi TaC-NbC a Mo_xC a zvyšuje houževnatost. [1]

Fyzikální vlastnosti řezných materiálů ve srovnání s cermety jsou uvedeny v tab.1.

Tab.1- Fyzikální vlastnosti řezných materiálů [2]

Vlastnosti	Diamant	cBN	Slinutý karbid	Cermet	Si_3N_4	Al_2O_3
Hustota [$\times 10^6 kg/m^3$]	3.5	3.5	14.5	6.8	3.2	4.2
Tvrdość Hv [GPa]	98	49	14,7	15,7	15,7	24,5
Pevnost [MPa]	---	1078	2450	1960	1176	392
Young Modul [$\times 10^4 MPa$]	103	72	588	392	30,4	35,3
Teplotní vodivost [W/mK]	2000 (mono- krystal)	50	76	13	40	20

Zpracování cermetového materiálu

Z výše uvedených vlastností cermetových materiálů je patrné, že zpracování tohoto materiálu technologií třískového obrábění je náročný proces, který je výrazně ovlivňován především citlivostí cermetů na rychlou změnu teplot s možnou následnou inicializací povrchových trhlin. Cermety jako obrobky je možné v podstatě konvenčními způsoby jenom brousit, přičemž důležitým kritériem z hlediska jejich broušení je „měkkí“ záběr broušícího kotouče s nízkým opotřebením, jeho dobré samoostřicí vlastnosti spojené s nízkým zalepováním a pozitivním vlivem na povrchová a podpovrchová napětí v obrobku. Další podmínkou broušení je bezpochyby dodržení nízké teploty řezání zaručenou intenzivním chlazením. [3]

Cermetový frézovací nástroj

Pro realizaci technologie výroby cermetových nástrojů bylo zapotřebí navrhnout konkrétního představitele, v našem případě frézovací nástroj, na kterém se celá technologie verifikuje a který bude stoprocentně plnit svojí relevantní roli v řezném procesu. Pro tento účel byla navržena pětibřítá čelní válcová dokončovací fréza s geometrií břítu vhodnou pro obrábění zušlechtěných materiálů – viz obr.1. Frézovací nástroj byl vyroben ze dvou druhů cermetů a ze slinutého karbidu K20F a následně podroben technologickým zkouškám.

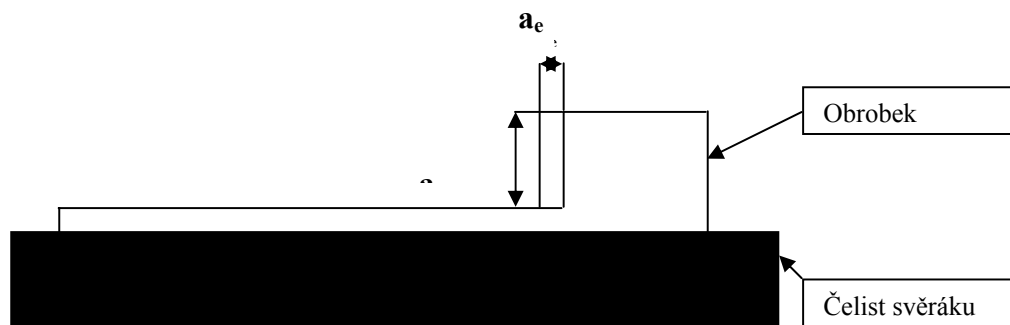
Obr.1 - Výroba frézovacího nástroje (vlevo) a fotografie vyrobené frézy (vpravo)

Provozní zkoušky frézovacích nástrojů

Tyto zkoušky byly zařazeny do projektu z důvodu odzkoušení vyrobených frézovacích nástrojů v řezném procesu. Zároveň byl tento úmysl sloučen s úmyslem technologických zkoušek trvanlivosti břitu, jejímž hlavním cílem bylo určení řezných vlastností nástrojů.

Plán a podmínky experimentu

- Nástroj: 5 břitá čelní válcová fréza průměru 12mm ze slinutého karbidu K20F, cermetu C a cermetu H
- Obráběný materiál: 15142.6 ($R_m=900\text{MPa}$)
- Strategie: boční dokončovací sousledné frézování za sucha
- Upínání nástroje: hydraulický upínač
- Upínání obrobku: svěrák
- Vyložení nástroje z upínače: 45mm
- Frézovaný tvar: viz obr.2

Obr.2 – Znázornění frézovaného tvaru a upínání polotovaru pro frézování

- Specifikace řezných podmínek:
 v_c 3 až 4 hodnoty řezných rychlostí
 $a_p=18\text{ mm}$
 $a_e=0,6\text{ mm}$
 $f_z=0,09\text{ mm}$
- Hodnocení: $T=f(v_c)$ pro zvolené kritériální opotřebenění V_B

Provozní zkoušky byly provedeny formou experimentu ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni - Katedrou technologie obrábění. Použitým strojem bylo

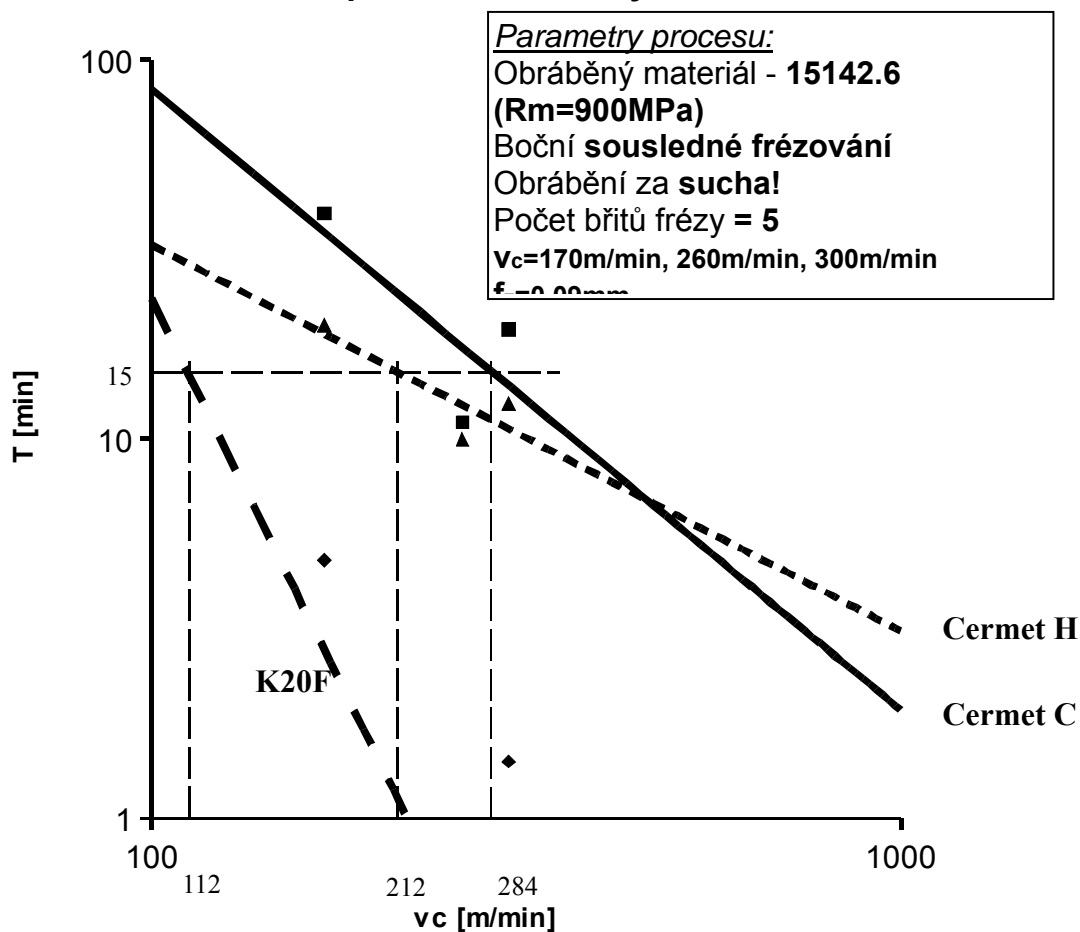
frézovací centrum MCV 750A. Obrábění probíhalo podélným způsobem posuvovou rychlostí v_{fx} tedy ve směru osy x . Celý experiment byl proveden v rozsahu podle tab.2.

Tab.2 - Rozsah experimentu

Parametry	Varianta 1	Varianta 2	Varianta 3
řezná rychlost v_c [m/min]	170	260	300
otáčky n [ot/min]	4512	6897	7958
posuvová rychlost v_{fx} [mm/min]	2030	3104	3581

Na základě provedených technologických zkoušek trvanlivosti břitu geometricky stejných frézovacích nástrojů z různých řezných materiálů byl vytvořen sumarizační diagram (viz obr.3) vyhodnocených závislostí $T-v_c$ pro dané řezné podmínky a kritériální opotřebení $V_B=0,06\text{mm}$. Zároveň z těchto grafů byly určeny odpovídající řezné rychlosti pro $T=15\text{min}$, což je srovnávací parametr, vyskytující se standardně v katalogových listech výrobců řezných nástrojů.

T-vc závislost pro řezné materiály K20F, C a H

Obr. 3 – Sumarizační diagram zjištěných T- v_c závislostí

Hodnocení provozních zkoušek

Z výše uvedeného diagramu jsou patrné následující závěry:

- Nejcitlivější na změnu řezné rychlosti byl slinitý karbid K20F, zároveň limitní řezná rychlost pro obrábění zušlechtěného materiálu 15142.6 byla pro definované řezné podmínky mírně nad 200 m/min. Tento údaj společně $v_{c15} = 112$ m/min odpovídal na základě obecně platných zákonitostí technologickým možnostem tohoto řezného materiálu.
- Nejlepších technologických vlastností dosáhla fréza z cermetu C, kde na základě provedených zkoušek byla vyhodnocena hodnota $v_{c15} = 284$ m/min. To znamenalo, že produktivita při nasazení tohoto nástroje vůči nástroji z K20F vzrostla cca o 150%. To nasvědčovalo nejen dobrým fyzikálně-chemickým vlastnostem cermetu C pro oblast řezných nástrojů – rovněž i dokončovacích fréz, nýbrž to poukazovalo na vynikající zvládnutí technologie výroby (broušení) frézovacího nástroje s řeznou geometrií upravenou s ohledem na obráběný materiál a vlastnosti zmiňovaného cermetu.
(Pozn: geometrie břitů frézovacího nástroje byla na všech vyrobených nástrojích shodná)

- c) Fréza z cermetu H nedosáhla takového výsledku v_{c15} jako fréza z cermetu C. Vyhodnocená hodnota byla $v_{c15} = 212\text{m/min}$. Na druhou stranu však stejně tento výsledek znamenal vyšší hodnotu cca o 90% vůči nástroji z K20F. Ovšem na rozdíl k cermetu C vykazoval cermet H menší citlivost na změnu řezné rychlosti.

Závěr

Použité cermetové materiály vykazovaly pro řezný proces velmi dobré vlastnosti: vysokou otěruzvzdornost, tepelnou bariéru a také nízkou měrnou hmotnost. Tyto materiály prozatím nenašly v Evropě větší uplatnění, neboť jejich zpracování je spojeno, jak se ukázalo při řešení projektu, se zvláštním nastavením výrobní technologie.

Fréza z cermetového materiálu vykazovala vysokou trvanlivost - významně vyšší než běžně používané slinuté karbidy při stejných řezných podmínkách. Z naměřených výsledků technologických zkoušek byla vypočtena trvanlivost ze základního Taylorova vztahu a výsledných $T-v_c$ závislostí.

Trvanlivost byla vypočtena při konstantním $f_z=0,09\text{mm}$, $a_p=18\text{mm}$, $a_e=0,6\text{mm}$ a pro $v_c=150\text{m/min}$. Tato řezná rychlost byla zvolena s ohledem na zvýšení produktivity a zároveň na zachování řezných vlastností použitých materiálů nástrojů při obrábění materiálu 15142.6 ($R_m=900\text{MPa}$).

Výsledky ukázaly, že trvanlivost břitů nástroje z cermetu C pro dané podmínky byla 9x, u nástroje z cermetu H cca 4x vyšší než u nástroje ze slinutého karbidu K20F.

Literatura

[1] NINNG, L. Microstructure and mechanical properties of nanoTiN modified TiC-based cermets for the milling tools, In Materials Science and Engineering A 382, Elsevier V.B., 2004, s. 122–131

[2] Tool materials [online], 10.7.2006 [cit. 2006-07-17] Dostupné na <http://www.sei.co.jp/RandD/itami/e-tool/toolmaterials.html>

[3] KOŽMÍN, P; KŘÍŽ, A; SYROVÁTKA, J. Vývoj produktivní technologie výroby cermetových řezných nástrojů. Závěrečná zpráva projektu v programu IMPULS, ev.č. FI-IM3/156, Plzeň, 2007

